

Tarih İncelemeleri Dergisi
Cilt/Volume XX, Sayı/Number 2
Aralık/December 2005, 171-172.

Jean BOTTÉRO, Gılgamış Destanı; Ölmek İstemeyen Büyük İnsan, Çeviren Orhan Suda, 298 sayfa, İstanbul 2005, Yapı Kredi Yayınları 2211 (ISBN 975-08-0961-0)

Eski Mezopotamya'nın en iyi bilinen ve sevilen destanı olan Gılgamış Destanı, Fransız assiryolog Jean Bottéro tarafından, Ninive'de bulunmuş tabletlerden çevrilerek, şiir halinde 1992'de Fransa'da yayınlanmıştır. Özgün hali de şiir şeklinde olan bu eser, Türkçemize Orhan Suda tarafından yapılan çeviriyle, Yapı Kredi Yayınları ile ilk kez kazandırılmıştır. Daha önceden N.K. Sandars'ın Gılgamış Destanı adlı eseri de Hürriyet Yayınları'ndan (tarih yok) çıkmıştı. Uzun bir aradan sonra hem Ninive hem de diğer yerlerde bulunan nüshaların yayınladığı ilk eser olması açısından kitap değer kazanmaktadır. Her ne kadar YKY'nda "şiir" kitabı olarak yayınlanmış olsa da kitap, bir assiryolog tarafından yazılmış olmasıyla, bilimsel kitaplar arasında da yer almalıdır.

Kitapta, Giriş Notu ve Okumayla İlgili Açıklamalar'dan sonra "Gılgamış Destanı'nın Mezopotamyası" başlıklı bir de harita eklemiştir. Giriş'ten sonra da sayfa 19'dan itibaren Kahraman ve Efsanesi hakkında kısa bilgiler verilmektedir. 25-34. sayfaları kapsayan "Efsane" bölümünde, çeşitli müzelerdeki parçalar ile destanın Sümerce tabletlerde geçen ilk halinden (Eski Versiyon) bahsediliyor. Sayfa 45-48'de Ninive şehri dışında bulunan az sayıdaki tabletlerde yazılı konular ve değişikliklerden bahsedilmiş. Sayfa 49'dan itibaren asıl bölüm başlamaktadır. Bu bölümde British Museum'da korunan ve Asur kralı Aşur-bani-aplu'nun Ninive'deki sarayında bulunmuş olan tabletler ele alınmıştır¹. Sayfa 37'de yazar, destanın Yeni Versiyonu veya Ninive Versiyonu'nu ortaya koyduğunu söyler. Diğer tabletler genellikle Eski Babil döneminden gelmektedir. Nitekim Nippur'da bulunmuş parçalar destanın Sümerce yazılmış Eski Versiyonu'nu haber verir². Ama Sümerce şiirler, Kramer'in değişikiyle, "birbirine bağlı olmayan konuları kapsıyor"³. Ayrıca Babillilerin, çeşitli bölümleri değiştirerek, destanı bir bütün haline getirmiş olmaları, onların başarısıdır, diye de ekliyor.

Sayfa 63'den itibaren Ninive tabletleri sütun sütun çivi yazılı tabletlerden çevrilerek aktarılmıştır. Solda metni açıklayıcı konu başlıkları sık sık yazılmaktadır. Aradaki kırık ve eksik yerler de unutulmamış ve bu kısımlarda neler geçebileceği yazılmıştır. Metinde geçen bazı olay ve terimler için de dipnotlarda çok iyi bilgiler verilmiştir. Bu nedenle eser, şiir kitabından ziyade tahlilli, bilimsel bir kitap niteliğini fazlasıyla hak etmektedir. Sadece s.155-157'de siyah-beyaz birkaç resim bulunmaktadır. Gerçekte çok daha fazla resim sağlanabilirse de yazar bunun üzerinde durmamıştır. Gılgamış ve Enkidu'nun ErHanedan II çağından itibaren, silindir mühürler üzerinde tasvirleri vardır. Bu tasvirlerde kahramanlar, aslan, boğa, geyik gibi hayvanlar, kanatlı aslan ejderi gibi karışık varlıklarla mücadele etmektedirler. Bu konu Perslerin yıkılışına kadar

¹ S.N.Kramer, Tarih Sümerde Başlar, Ankara 1990 (TTK Yay.), 158 vd. Tabletlerin bulunuşu ve ilk yayınlar hakkında bilgi vardır.

² Kramer 1990, 149 vd. Nippur kökenli tabletler İstanbul ve Philadelphia'dadır.

³ Kramer 1990, 167.

Eski Önasya'da görülmektedir. Asur kralı II. Şarru-kin'in sarayındaki dev Gilgamiş kabartmaları da en büyük tasvirlerdir.

Sayfa 225'den itibaren Gilgamiş destanını tamamlayan, müzelerde bulunan ve geliş yerleri farklı tablet ve parçaları da çevrilerek kitapta yer almıştır⁴. Philadelphia ve Yale Üniversite Müzelerinde bulunan ve birbirleriyle ilişkili iki tabletin geldiği yer belli değildir (s.225-251). Bağdat Irak Müzesi ile Chicago Oriental Institute Museum'da bulunan beş tablet, Tel Harmal (Şaduppum) şehrinde gelmez (s.252-260)⁵. Berlin Staatlichen Museen ve British Museum'da bulunan iki parça, aynı tablete aittir. Bunlar kaçak kazılardan gelmiş ve müzelerce satın alınmışlardır (s.261-267). Ur, Emar, Megiddo ve Boğazköy'de de destanla ilgili bazı parçalar bulunmuştur. Orta Babilce olan Ur tableti British Museum'da korunuyor (s.45, 268). İki Emar parçası, kazı kısaltmasına (Msk.) bakılırsa, Halep Müzesi'nde olmalı (s.46, 277). Megiddo tableti (M.Ö.14. yy.) hakkında bilgi verilmemiş. Boğazköy'de 13. yy.da yazılmış Akkadca, Hititçe ve Hurrice metinlerin bulunması, destana olan ilgiyi göstermektedir. Bu tablet parçaları, Berlin, İstanbul ve Ankara müzeleri arasında dağılmıştır⁶.

Yazar metni oluştururken, ana malzemesi olan Ninive tabletleri yanında iki Uruk kökenli tableti kullanıyor (s.112 vd.). Ama aynı döneme ait Sultantepe'de (Huzurina) bulunan iki tableten ise faydalanmamıştır. Asur'dan bulunan uydurma bir tablet dışında (s.48, dipnot 1) Nimrud ve Asur'dan tabletler varsa da metnin oluşturulmasında yararlanılmamıştır.

s. 144 ve 169'da taşlardan söz edilirken "doğal cam/elmas" denilmiştir. Elmas, çok sonraları Hindistan'dan getirilmiştir. Bu nedenle bu taş, doğal cam denilen nefes (kaya kristali) olmalıdır. S. 65 dipnot 5'te "çiğ tuğla" deniliyor ki bunun karşılığı Türkçe'de kerpiç'tir. S. 163 vd.da insan-akreplerden bahsediliyor. Bu tür isimler akrep-adam, boğa-adam, balık-adam şeklinde çevrilmektedir. Çok az olan bazı yazım hatalarından da bahsederek; s. 162'de Şin (doğrusu Sin), s. 191 dipnot 3 ve s. 200'de Êa (Ea olmalı) örnek verilebilir.

ş.129'da İnana'nın Anu'nun kızı değil cariyesi olduğu söyleniyor. Fakat başka bilimadamları Anu'nun kızı olarak kabul etmektedirler⁷. Adının Nin-anna, "göğün hanımı" anlamında olmasına rağmen biz diğer bilimadamlarına katılıyoruz. Babası olarak ay tanrısı Nanna gösterilmektedir.

Metindeki devrik cümleler dikkati çekiyor. Ninive yerine Ninova, Amurru yerine Amorit kelimelerinin kullanılması çevirenin bu bilime olan yabancılığının bir göstergesidir. Bunun dışında çeviri doğru yapılmış gibi görünmektedir. Yalnız bazı isimler yanlış yazılmış. Bunların neden olduğunu bilemiyoruz. 1. dipnottaki Iraklı arkeoloğun ismi Taha Baqır (=Tr. bakır) olup Irak arkeolojisine büyük katkıları olmuştur. Diğeri de (s.298'de) ülkemizde Assiryoloji biliminin kurucusu olan assiryolog Landsberger'in adının Benno olduğunu belirtmek istiyorum.

Süleyman Özkan

⁴ Tel Haddad (Meturan) kazılarında bu destana ait iki adet sümerce tablet bulunmuştur. Bkz. A.Cavigneaux – F. al Rawi, La Fin de Gilgameş, Enkidu, et les Enfers d'après les Manuscrits d'Ur et de Meturan, Iraq 62, 2000, 1 vd.

⁵ Biri de (s.83'de Chicago Oriental Institute A.3444) Tel İşgali/İşçali'dan gelmiş olabilir. Sippar'dan da Eski Babil dönemine ait bir parça vardır.

⁶ Ayrıca bakınız, Güngör Karauğuz, Hitit Mitolojisi, Konya 2001, 187-192

⁷ J.Black-A.Green, Gods, Demons and Symbols of the Mesopotamia, London 1992, 108.